

Zgodnje spodbujanje in podpiranje komunikacije

Rahelina uspešna pot

Besedilo in fotografije:

Heike Hendl, v *Leben mit Down-Syndrom*, št. 85, maj 2017

Hči Rahela je jeseni dopolnila šest let. Vse, kar želi sporočiti, danes pove z besedami. Pa tudi v prvih letih življenja, ko Rahela še ni govorila, smo jo učili sporazumevanja. Rahela se namreč že od začetka sporazumeva s številnimi oblikami podporne komunikacije.

Komunikacija v prvem letu življenja

Prvi stiki za »zgodnje spodbujanje«

Po Rahelinem rojstvu, na svet je prišla z Downovim sindromom, smo že v porodnišnici prišli v stik s sodelavko Društva Lebenshilfe. Ponudila nam je pogovor, v katerem bi nas seznanili z zdravstvenimi in pravnimi vprašanji ter možnostmi zgodnjega spodbujanja razvoja. Bili smo veseli, da smo v teh posebnih okoliščinah srečali ljudi, ki so bili pripravljeni deliti z nami svoje izkušnje in védenje. Tu smo prvič

slišali o uspešni rabi kretenj v sporazumevanju z majhnimi otroki. V posvetovalnici za zgodnje spodbujanje razvoja smo spoznali druge družine in videli, kako se njihovi člani med seboj sporazumevajo s kretnjami. To nas je opogumilo, da smo se odločili preskusiti to obliko komunikacije tudi z našo hčerjo.

Spoprijemanje, posnemanje in veliko potrjevanja

Rahela je bila še dojenček in z njo smo najprej govorili, kot pač govori večina staršev s svojim otrokom. Kar smo počeli z njo in kar smo pri njej opazili, smo poimenovali. Posnemali smo njene spontane glasove in kretnje. Če je z glasom ali kretnjo ponovila, kar smo ji ponudili, smo potem z velikim veseljem utrjevali s številnimi ponovitvami. Slavili smo vsako obliko izražanja, ki je prišla od našega otroka.

Dnevni rituali in drobne pesmice

Že od začetka smo z Rahelo veliko peli in strukturirali dneve z obredi. Tako je lahko že zelo zgodaj povezovala izraze z okoliščinami, jih pričakovala in ponovno spoznavala. Po jedi smo na primer vedno rekli: Hvala, hvala, hvala, za to dobro hrano. In zraven smo v ritmu govorjenja ploskali. Tudi previjanje, umivanje, mazanje s kremo, oblačenje je spremljala pesem ali določen verz.

Prvi majhni dialogi

Rahela je tih otrok in na začetku se je oglašala le z malo glasovi. Toda opazovala je zelo natančno. Zanimali so jo predvsem obrazi in kmalu je posnemala mimiko. Če smo ji na primer prepevali kako pesem, je odpirala in zapirala usta, kot da bi sama hotela peti.

Pri štirih mesecih je iz tega nastal prvi »dialog«. Rahela je iztegnila jezik. Ko je bil njen jezik spet v ustih, sem tudi jaz pokazala jezik. Zelo pazljivo me je opazovala in gib ponovila. To sva izmenoma počeli dalj časa.

Pri šestih mesecih se je pojavil prvi mali glasovni dialog, pri katerem sva se spoprijeli z njeno skromno izraznostjo in posnemanjem. Ni mogla ponoviti vseh naključno ustvarjenih glasov, vendar ji je spet in spet uspelo ponoviti nekatere glasove, kot na primer »a-ba«.

Tako smo postopali v prvem letu in imeli zadovoljnega otroka, ki je očitno čutil, da ga razumemo, saj smo njegove potrebe z lahkoto uganili.

Komunikacija v drugem letu

Po Rahelinem prvem rojstnem dnevu so problemi z razumevanjem naraščali. Pri približno štirinajstih mesecih so njene želje postale kompleksnejše, njene izrazne zmožnosti pa so bile omejene.

Tako je pogosto prihajalo do situacij, ko nismo razumeli, kaj želi, in se na njeno sitnarjenje nismo znali odzvati. Nekaj mesecev prej smo obiskali predavanje »Majhni koraki«, program zgodnjega spodbujanja razvoja, v katerem so nas seznanili tudi o komunikaciji s pomočjo kretenj. Zdaj je bil čas, da te kretnje preizkusimo. Tako smo naročili komplet kartic s kretnjami.

Raba prvih kretenj

Najprej smo iz Rahelinega vsakdanjika izbrali nekaj kretenj, ki bi bile zanjo lahko pomembne. Te kretnje smo ji ponujali vsakič vzporedno z govornimi besedami. Tako smo uporabljali kretnjo »glasba«, ko smo vklopili zgoščenko, in »očka«, ko je ta vstopil v sobo ali pa je bil na fotografiji. Prve kretnje so bile: »jesti«, »piti«, »spati/biti utrujena«, »mama«, »očka«, »glasba« in »zajček« (naš hišni ljubljencek). Zaradi majhnega izbora besed, smo si jih odrasli lažje zapomnili.

Rahelina kretnja za »piti«

Petje pesmic in kretnje

Poleg teh vsakodnevnih kretenj smo ji pogosto tudi peli in pesmi spremljali s kretnjami. Poznali smo nekaj domačih pesmi kobacanja in pesmic iz skupine za psihomotoriko, ki smo jo obiskovali enkrat na teden. Pozneje smo kupili za igro in gibanje še zgoščenko s tridesetimi pesmicami.

Ker je bilo petje Raheli zmeraj v veselje, je z navdušenjem sodelovala dalj časa. Petje smo spremljali z gibanjem, pri čemer smo vselej vodili njene roke. Kmalu je z nekaterimi kretnjami že sodelovala pri pesmicah, ne da bi jih povezala z določenim pomenom. Nekatere kretnje je poenostavila, kot ji je pač omogočala fina motorika.

Preden je Rahela začela kretnje uporabljati za sporazumevanje, je preteklo še nekaj časa. Približno tri mesece smo kretnje uporabljali le odrasli. Pred tem je Rahela uporabljala druga znamenja, da bi se z njimi izrazila. Tako je dvignila roke, ko je hotela, da jo dvignemo, vprašanju, ali je sita, je pritrčila s ploskanjem. S ploskanjem je pospremila konec jedi in besede »hvala, hvala, hvala«.

Petje s kretnjami pred ogledalom

Prvi pogovor v posvetovalnici za komunikacijo s kretnjami

Pri društvu so nam vzpostavili stik s posvetovalnico za komunikacijo s pomočjo kretenj. Za termin smo prosili, ko je bila Rahela stara eno leto. Pol leta pozneje smo lahko prišli na svetovanje. Obe svetovalki sta nam posvetili veliko časa. Spraševali sta nas o naših izkušnjah in Rahelo opazovali z naklonjenostjo in izurjenimi očmi.

Vrednotenje komunikacije s kretnjami

Naše dozrajšnje prizadevanje sta svetovalki ocenili s spoštovanjem in podprli naš namen, da bomo s kretnjami nadaljevali. Poleg tega sta predlagali, naj Raheli dnevno posredujemo kretnjo »z roko v roki«, da bi ji finomotorični gib tako konkretno pokazali.

Komunikacija s simboli

Ko sta poskusili z Rahelo komunicirati s pomočjo fotografij, je bil to za nas preblisk. Najprej sta ji ponudili eno igračo, pozneje neko drugo in ji vsakič pokazali fotografijo igrače. Ko je Rahela zagrabila fotografijo, je takoj prijela tudi ustreznemu predmet. Tako se je s pomočjo fotografij zelo hitro učila izbirati igrače. Čez čas je med tremi kartami večkrat izbrala zanjo najzanimivejšo igračo in se vidno veselila, ko jo je nato dobila.

Zamisel za rabo kart s simboli

Svetovalki sta nam pojasnili, da bi se Rahela lahko učila sporazumevanja tudi s pomočjo simbolov. Prednost naj bi bila v tem, da bi potem lahko komunicirala tudi z

ljudmi, ki ne poznajo kretenj. Pokazali sta nam različne možnosti, skupaj pa smo jih potem nekaj izbrali za našo rabo. Lahko bi na primer majhno ploščo obložili s preprogo, na katero bi potem s prijemalno zadrgo pritrjevali tematsko razporejene fotografije in jih po potrebi premeščali. Poleg tega bi lahko naredili »Mojo knjigo« s fotografijami pomembnih oseb in predmetov. Ali pa bi na omaro ali predale prilepili fotografije stvari, ki se skrivajo v njih.

Domov smo odšli polni vtisov, okrepljeni, in se že veselili naslednjega obiska čez pol leta.

Fotokarte za temo »igrati se«

Fotokarte in »Moja knjiga« – pripomoček za izbiranje

»Moja knjiga«, tematska stran »spati, iti spat«

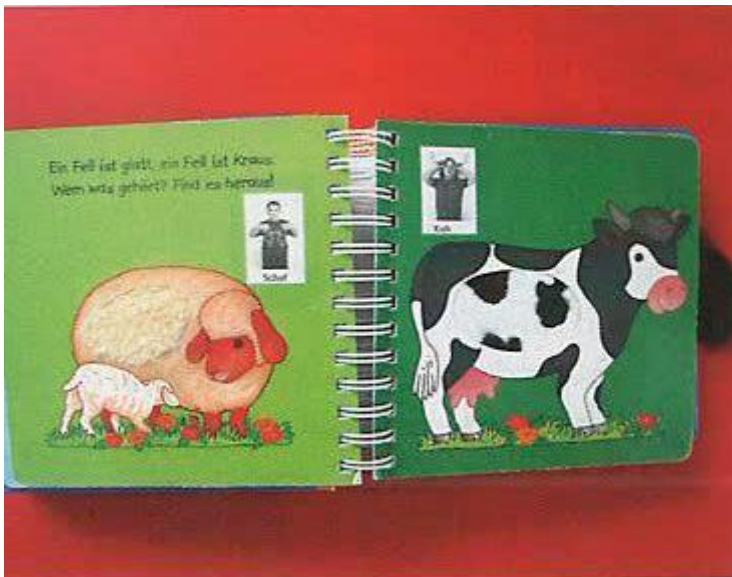
Po vzorcu s svetovalnega pogovora smo izdelali fotokarte s pomembnimi predmeti (karte s fotografijami). Rahela je najraje izbrala karto s kitaro in tako terjala skupno petje.

Zelo koristna je bila tudi »Moja knjiga«. V njej so bile fotografije za Rahelo pomembnih oseb in tematsko razporejeni vsakodnevni predmeti, ki so pomenili »igranje«, »spanje«, »hrana«. S temi pripomočki se je Rahela učila izbirati dejavnosti.

Razširjanje besednega zaklada z igro

Z »Mojo knjigo« smo se pogovarjali o Rahelinem življenju. Govorili smo o osebah ali predmetih, ona pa je s prstom kazala ustrezne slike. Vprašali smo jo na primer: »Kje je očka?« Če je bila oseba v sobi, je pokazala na realno osebo in na fotografijo. Ali pa nasprotno, ko je pokazala sliko, je s pogledom terjala besedo.

Ta postopek je kmalu prenesla tudi na slikanico. Pokazala je narisani predmet, na primer ovco, in polna pričakovanja gledala odraslega, od katerega je hotela slišati besedo. Mi pa smo izgovorili besedo in pokazali kretnjo. Potem je zadovoljno obrnila list v knjigi. Tako je igraje spoznala, da je nekaj za nečim drugim (simboli) in služi sporazumevanju.

Slikanica s prilepljenimi slikami kretenj

S kretnjo je prišel preblisk – Rahela je spoznala sistem simbolov

Do preboja kretenj je prišlo, ko je imela Rahela leto in sedem mesecev, torej približno pol leta zatem, ko smo kretnje vpeljali. Specialna pedagoginja, s katero smo bili prijatelji, nas je skupaj s kretnjami naučila »Pesem o sebi«. Rahela je bila navdušena in jo je ponavljala, dokler ni na pravem mestu samostojno uporabila vseh kretenj.

Ko je prišla mimo sosedova mačka, smo bili s pesmijo in kretnjo ravno na mestu »mačke«. Prenehali smo s pesmijo, kazali mačko in kazali kretnjo za »mačko«. Rahela se je spoprijela s pomenom kretnje, medtem ko je še in še ponavljala kretnjo in kazala mačko. To je bil trenutek, ko je dojela, da je kretnja znamenje za mačko.

V naslednjih dneh je začela to novo spoznanje uporabljati v drugih okoliščinah. Ko je hotela poslušati glasbo, je najprej sitno pokazala na predvajalnik zgoščenk. Rekla sem ji: »Pokaži z rokami« in pokazala je kretnjo za »glasbo«. Pri večerji je pokazala »jesti« in me gledala, ko sem s kretnjo in z govorno besedo potrdila.

V dveh tednih je kazala vse kretnje, tudi tiste, ki smo jih jo učili že pred časom. Pesem z zgoščenke je skoraj v celoti spremljala s kretnjami, tudi če jo je poslušala sama. Spet in spet smo ji ponujali tiste kretnje, ki so se nam zdele pomembne, kot na primer »kitara«, »knjiga«, »piti« »vse«, pri čemer je nove kretnje po nekajkratnem kazanju sprejela v svoj repertoar.

Kretnja za »mačka«

Raba kretenj z namenom

Nekaj mesecev pozneje (imela je leto in devet mesecev) je Rahela prvič pokazala kretnjo »piti«, ne da bi bili takrat pri jedi. S tem nas je opozorila, da je žejna. V tistem trenutku steklenice s pijačo ni videla. To je bil nadaljnji razvojni korak v rabi simbolnega jezika. Zdaj je vedela, da s kretnjo lahko nekaj izrazi in doseže nekaj, na kar je »samo« mislila.

Mesec pozneje (leto in deset mesecev) je prvič uporabila kretnjo, da bi z njo uveljavila svojo voljo. Na tisti dan sem se potrudila in pripravila za Rahelo in zase posebno jed. Rahela pa je porinila krožnik proč in pokazala kretnjo »sir«, ker je hotela jesti sir. Vidno se je razveselila, ko ga je dobila.

Pri letu in enajstih mesecih je Rahela začela uporabljati dvobesedne stavke – dve kretnji skupaj, »mačka – jesti«, »očka – delati«, »mama – spati«. S tem se je s kretnjami začel kognitivni razvoj slovnice, z glasovnim jezikom bi bila ta sposobnost mogoča šele dve leti pozneje. Pri dveh letih je njen besednjak štel približno 40 kretenj.

Rahelina kretnja za »sir«

Vzporedni razvoj glasovnega govora

Rahela se uči »Pesem o meni«

Ob koncu drugega leta starosti se je Rahela poskušala izraziti tudi z glasovnim govorom, na primer povedati svoje ime. Z jezikom je napeto iskala pot za pravi glas. To ji je povzročalo velike težave. Očitno je bila težava v tem, da ni obvladala ustne motorike, pri čemer pa je vedela, kaj hoče reči. Hkrati je pokazala tudi krettnjo. Za spodbujanje razvoja motorike ust je začela obiskovati logopeda.

Komunikacija s kretnjami podpira čustveni razvoj

Ko je postalo jasno, da Rahela izražanje v glasovnem govoru razvija bistveno počasneje kot svoje kognitivne jezikovne sposobnosti, smo bili znova zelo hvaležni za kretnje. Z njimi se je lahko sporazumevala in se razvijala naprej tako jezikovno kot tudi na drugih področjih. Primer za to je bil njen čustveni razvoj.

Na začetku se je Rahela odzivala zelo prestrašeno na nenaden hrup, krohot ali otroške glasove. Zato smo ji dokaj zgodaj ponudili krettnjo »strah«. Ko je bila stara leto in enajst mesecev sva obiskali glasbeni vrt za majhne otroke. Tam so v neki skupini muzicirali in plesali. Rahelo je nepričakovan hrup zelo obremenil. Bila je prestrašena. Kmalu smo se odpeljali domov, ker se ni mogla pomiriti.

Pri kosilu je s krettnjo ponavljala »strah«. Rekla sem ji: »Prestrašila si se in si zato jokala.« Spotoma sem ji ponudila krettnjo »jokati«. Pogledala me je z žarom v očeh in se opazno počutila razumljeno. Popoldan je še nekajkrat ponovila krettnji »strah« in »jokati«, kot da bi predelovala doživeto.

V nekem poznejšem trenutku smo ji pokazali, kako se sama lahko pomiri s krettnjo »veter« (pihniti na dlan – izdih pomiri). Če je bila vznemirjena, smo ji rekli, naj reče »veter«.

Drugi obisk v svetovalnici za komunikacijo s kretnjami

Raba kretenj

Ko smo nekaj tednov pred Rahelinim drugim rojstnim dnevom drugič obiskali posvetovalnico, je Rahela pokazala, kaj se je naučila, tako da se je dejavno vključevala v pogovor. Medtem ko smo mi poročali o kretnjah, je ona spremljala pogovor s kretnjami, ko je slišala znane besede, in natančno opazovala, ali smo to vsi opazili. Poročali smo, da se znotraj ožje družine lahko sporazumeva in izvedeli, da naj bi bilo to starosti primerno.

Svetovalka nas je zdaj spodbudila, naj iščemo možnosti, da bi razširili krog oseb, s katerimi bi Rahela lahko komunicirala. Pri prvem obisku smo že izdelali fotokartice in razširili njihovo rabo. V vsakdanji praksi se je pokazalo, da je raba kretenj za nas bolj praktična, ker s kretnjami lahko hitreje posežemo v vsako situacijo neodvisno od gradiva (na primer raba knjige ali kart). Poleg tega so se nam zdele kretnje naravnejše in bolj osebne, ker omogočajo tudi očesni stik in mimiko, ki ustreza pomenu besed. Ker naj bi čez leto dni začela obiskovati vrtec, se nam je zdelo smiselno, da nadaljujemo s širjenjem kretenj.

Raba grafičnih simbolov

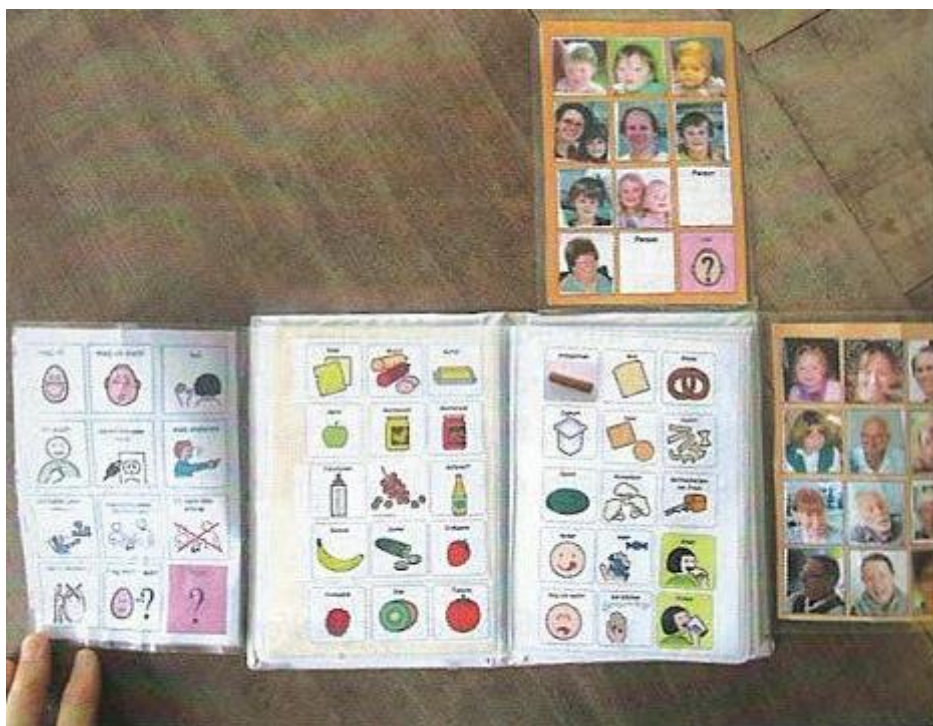
Svetovalki sta tudi preskusili, ali bi Rahela lahko spoznavala abstraktnejše grafične simbole. Pogoja za to, namreč komuniciranje preko simbolov in z določenim namenom pokazati na kaj, je Rahela medtem usvojila. Na izbiro sta ji ponudili dve igrači in grafično tablo s simboli, na kateri sta bili igrači predstavljeni abstraktno. Rahela je lahko zahtevala igračo, tako da je pokazala simbol. Po kratkem uvajanju ji je to uspelo.

Svetovalki sta nam razložili, da bi se Rahela lahko sporazumevala tudi s pomočjo knjižice simbolov in mi naj bi ji to sestavili. Skupaj smo predelali različne teme, ki bi bile za Rahelo primerne; na primer: »igranje« (njej ljube igrače), »hrana« (favorizirane jedi in pijače) in k tem pripadajoče glagole in pridevnike (»jesti«, »slasten«, »ne maram«).

Komunikacijska knjiga s simboli in fotografijami

Pozneje sta nam po pošti poslali izraze Rahelinih simbolov, iz katerih bi lahko sestavili knjigo. Simbole naj bi dopolnili s fotografijami oseb. Tako naj bi Rahela s kazanjem kombinirala stvari, dejavnosti in osebe (na primer: babica, igrati, punčka). Simbolne slike so vsakič vključevale tudi napisane besede, tako so drugi pomen lahko dodatno brali.

Doma smo potem iz obrazcev in preproste knjižice fotografij ustvarili knjigo simbolov. Poleg tega smo si priskrbeli zbirko simbolov na zgoščenki, da bi Rahelino knjigo simbolov pozneje lahko razširjali. Poleg tega sta nam svetovalki poslali še navodila za obdelavo slik, saj smo imeli starši s tem le malo izkušenj.

Komunikacijska knjiga s simboli in fotografijami oseb

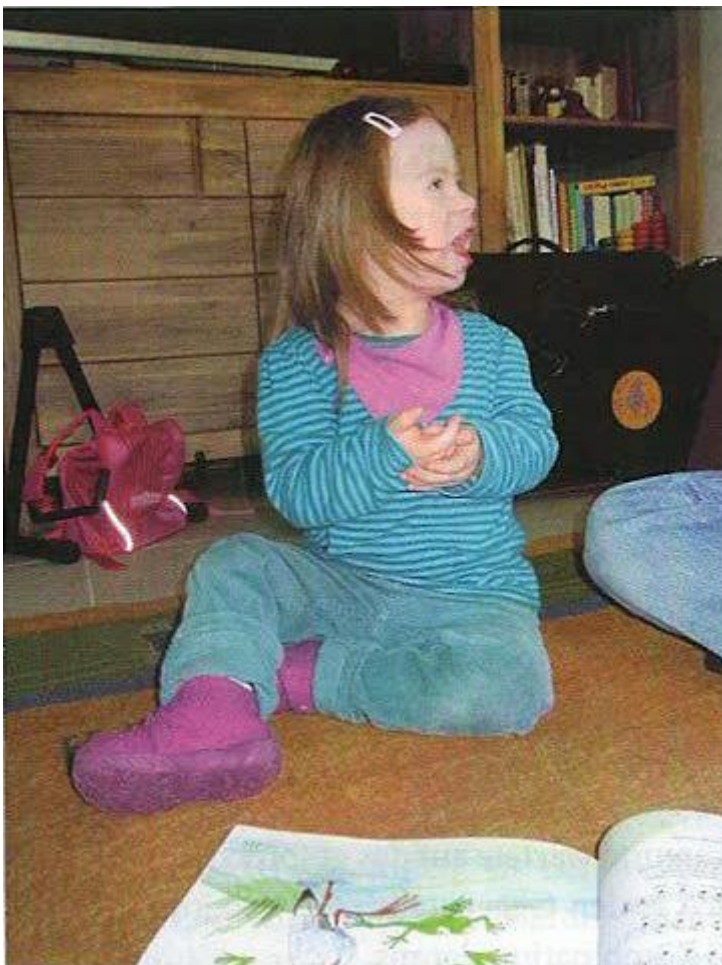
Komunikacija v tretjem letu

Učenje rabe simbolov

Ko je bila Rahela stara dve leti, je s knjižico simbolov najprej ravnala kot s slikanico. Z velikim zanimanjem je opazovala posamezne simbole in jih kazala. Če je prepoznala simbol in če je poznala še kretnjo, je s kretnjo pojasnila pomen simbola. Na primer »pes« ali »rezanci«. Če pomena simbola ni poznala, je vprašujoče gledala odrasle in čakala na izgovorjeno besedo, realen predmet, kretnjo ali kombinacijo teh.

Pri tej igri vprašanj je bila zelo vztrajna. Pozneje smo ji pokazali, kako bi iz simbolov lahko tvorila stavke kot na primer »Rahela jé rezance«, pri čemer smo ji kazali fotografijo Rahele, simbol »jesti« in simbol »rezanci«. Najprej je posnemala to zaporedje, potem pa je po vzorcu začela tvoriti lastne stavke, na primer »Rahela jé jogurt«, »Mama pije jabolčni sok«. Še naprej pa smo vsak dan dodajali nove kretnje za sporazumevanje, katerih raba je bila čedalje boljša in je v tistem trenutku stopnja celovitosti še ustrezala Rahelinemu jeziku. Knjižica je bila v rabi kot »igra pripovedovanja« v določenih trenutkih na kavču. Tudi če ni služila vsakdanjemu sporazumevanju, se je Rahela tako spotoma učila simbolnega jezika, ki je pozneje postal še uporabnejši.

Razvoj osebnosti – kretnje za večjo samostojnost

Kretnja za »pomagati«

V starosti dveh let so dobile pomen nove kretnje, kot so »narediti sama« ali »pomagati« in »še enkrat«. Nastajale so v čedalje večji želji, da bi sama nekaj naredila ali se sama odločila.

Rahela je zdaj vedno znova reagirala neprijetno, če ji kaj ni uspelo ali ko je kaj končala, kar jo je veselilo. Potrebovala je kretnje, da bi izrazila željo po pomoči ali ponovitvi. V primerjavi z dozdajšnjimi kretnjami, so bili to zdaj abstraktni pojmi, ki jih ni bilo mogoče vpeljati s preprostim kazanjem. Počakati smo morali na primerne okoliščine. Ko je tečnarila, če ji kaj ni uspelo, smo ji ponudili alternativo »pomagati« ali »narediti sama«. Vprašala sem jo, če naj ji pomagam in potem tudi posredovala. Če je pomoč zavrnila z nadaljnjim sitnarjenjem, sem ji ponudila »narediti sama« in se umaknila nazaj.

Dialogi in pripovedovanja

Rahela je zdaj čedalje pogosteje nizala več kretenj drugo za drugo, da bi poročala o dogodkih. Najpreprostejša oblika je bilo na primer naštevanje navzočih oseb pri kakem slavju.

Pri dveh letih in štirih mesecih je s kretnjami oblikovala stavke s tremi besedami, na primer »Mama prinese žogo« (mama-prinesti-žoga). Ta stavek sem vpeljala pri igri z žogo z vprašanjema »Kdo prinese žogo?« – »Rahela ali mama?« Vprašanji sem spremljala s kretnjami. Z velikim veseljem mi je vedno znova pustila prinesti žogo in se še bolj veselila, če sem jaz protestirala. Če je naredila zgolj kretnjo »mama«, sem ponovila celoto: »Mama prinese žogo« in ji žogo prinesla šele, ko je s kretnjami ponovila celoten stavek. To načelo je najprej prenesla na druge predmete »Mama prinese jogurt« (mama-prinesti-jogurt), nato pa je uporabila druge glagole in osebe: »Očka gre v službo« (očka-iti-služba).

Te nove možnosti izražanja je uporabila, da bi dobila kakšen predmet (na primer presto) ali da bi poročala o dogodkih. Zvečer smo pri jedi pogosto govorili o pretečenem dnevu in Rahela se je vselej domislila načina, da bi se izrazila o stvareh, ki so ji šle po glavi. Tako nam je bilo čedalje jasneje, kako misli, kaj ji je bilo pomembno in s čim se je v mislih ukvarjala.

Besedna ustvarjalnost

Nekoč smo bili čez dan na obisku pri njeni prijateljici. Zvečer je Rahela pokazala kretnje »prijateljica«, »igrati«. Odgovorila sem: »Da, bili smo pri Heleni. Ti si se igrala s prijateljico.« Rahela je nato pokazala kretnji »avto« in »dom«. Glasno sem povedala, kakor sem razumela. Z avtom smo se peljali domov.« Zadovoljno me je pogledala, ker sem jo prav razumela.

Nenadoma je pokazala kretnje »prijateljica«, »deklica«, »kuža«. Nisem takoj razumela. Glasno sem ugibala sama zase. Potem sem se spomnila, da je imela Helena dolgo časa vedno pri sebi plišastega kužka na kolesih, tisto popoldne pa ne. V Rahelinem albumu smo imeli njeno fotografijo, na kateri je bila slikana s kužkom. Zdaj sem razumela. Rahela je našla izraz s kretnjami za Heleno: »deklica s kužkom«. Odgovorila sem: »Ti misliš, Helena je deklica s kužkom?« Pogledala me je z žarom. Tako smo odslej Heleno imenovali »deklica s kužkom«. Dodala sem: »Danes pa kužka ni bilo zraven«. Rahela pa je s kretnjama pojasnila »kužek«, »skriti«.

Nekoč sva bili z Rahelo v njeni sobi na previjalni mizi, medtem ko je naša pomočnica čistila kopalnico poleg njene sobe. Rahela je pokazala kretnjo »očka«. Rekla sem, da tam ni očka, da je tam gospa Peter. Vendar je Rahela vztrajala pri »očka«. Še enkrat sem ji povedala, da je tam gospa Peter. Ko je trmasto vztrajala pri »očka«, mi je padlo na pamet, da se tudi njen očka imenuje Peter. Rekla sem: »Drži. Gospa Peter se imenuje tako kot tvoj očka, ampak ona ni očka, ona je gospa Peter. K temu sem dodala kretnjo »gospa«. Rahela je zažarela in s kretnjama pokazala »gospa-očka«. Tako smo v prihodnje gospo Peter imenovali »gospa očka«.

Izrazi za želje, načrte in abstraktne misli

Rahela je čedalje bolj uporabljala kretnje v stavkih, da bi kaj dosegla, da bi presegla sedanost položaja, na primer, da bi kaj načrtovala. Tako je vedno znova, ko si je zaželela kakega srečanja, zahtevala »mama«, »prijatelj«, »poklicati« ali »prijatelj«, »obiskati«.

Pri približno dveh letih in pol je za stavek spontano uporabila do štiri kretnje, če se je slučajno česa domislila. Na primer »mama«, »dati«, »zajček«, »korenje«. Kombinirala je predvsem glagole: »dvigniti«, »piti«, »dati«, »obiskati«, »igrati«, »jesti«. Njen aktivni besednjak glagolov je bil dosti manjši od samostalnikov, ki jih je uporabljala. Tako je ostalo še do danes pri glasovnem govoru. Danes vidimo, da bi ji morali nuditi več glagolov že od trenutka, ko je začela uporabljati kretnje.

V neki situaciji smo se začeli zavedati, kako zelo jezik spodbuja mišljenje. Rahela je začela prvo logično razmišljanje s kretnjami: »očka«-»moški«, potem: »moški«-»delati«, potem: »očka«-»delati«. Na moj ugovor, da ženske tudi delajo, je dopolnila »mama«-»ženska«, »mama«-»delati«.

Tretji obisk v svetovalnici za kretnje

Širjenje besednega zaklada

Pri našem naslednjem obisku v svetovalnici smo se ozavestili, da je Rahelin jezikovni napredek s pomočjo kretenj prišel do limita. Zdaj bi potrebovala več besed, kot jih vsebuje sistem jezika kretenj, poleg tega pa bi ji radi ponudili nekaj, s čimer bi spodbudili njeno željo po tvorjenju stavkov in pripovedovanju. Pri svetovanju smo izvedeli za spletno stran s kretnjami v nemškem znakovnem jeziku (znakovni jezik je jezik, ki ga uporabljajo gluhi) in z znakovnim jezikom smo dopolnili naš jezik kretenj. (www.spreadthesign.com)

Raba komunikatorja

Svetovalki sta nas za Rahelin nadaljnji kognitivni jezikovni razvoj na področju slovničnega izobraževanja seznanili s tako imenovanim »Talker-jem« (komunikatorjem).

Že med svetovanjem je Rahela Talker lahko preskusila (Light Talker 32-Felder-Display). Ker je grafične simbole že poznala, ji komunikator ni delal težav, predvsem pa jo je zelo navdušil. Rahela je v igri izbirala, kaj naj posamezne živalske figurice počnejo, na primer, drsijo po toboganu. Hitro je dojela, kaj lahko s komunikatorjem doseže. Svetovalka je imenovala tri modele, ki bi za Rahelo prišli v poštev. Seznanila

nas je tudi o možnosti financiranja teh iz zdravstvene blagajne in nam ponudila pomoč pri vložitvi prošnje.

Dnevnik z grafičnimi simboli in fotografijami

Ker smo Rahelo nameravali vključiti v otroški vrtec, sta nam svetovalki priporočili, da poleg kretenj in rabe komunikatorja širimo tudi izbor grafičnih simbolov.

Ker se je Rahela zelo rada ukvarjala s knjigami in fotografijami, sta nam predlagali, da bi zasnovali dnevnik z lepljenjem simbolov in fotografij. Za ta namen naj bi bil primeren letni koledar z eno stranjo za vsak dan. Tako bi Rahela lahko sledila svojim potrebam po razlagi dogodkov in pridobivala časovne pojme (včeraj, jutri, zadnji teden).

Zamisel nam je bila zelo všeč. Prvo simbolno nalepko nam je izdelala prijateljica – specialna pedagoginja. Za naslednje nalepke sta nas svetovalki napotili k predelavi ali prirejanju slik in fotografij. Tako smo lahko zbirko nalepk prilagajali Rahelinim komunikacijskim potrebam. Tudi tokrat smo odšli domov zelo motivirani in polni idej.

Komunikator

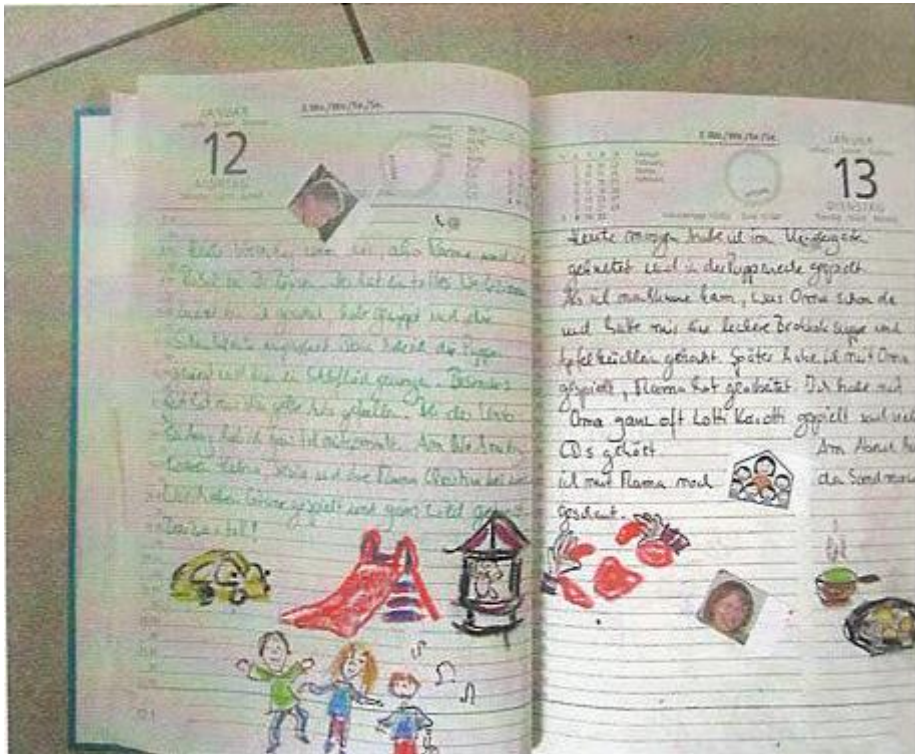
Nekaj tednov pozneje smo si na sejmu rehabilitacije ogledali komunikatorje različnih podjetij. Za Rahelo smo potrebovali napravo, s katero bi lahko hitro oblikovala kratke stavke. Razstavljen je bil tudi i-Pad z Metatalk aplikacijo. Za naš namen se nam je zdel zelo primeren. Bil je lahek za prenašanje in s primernim ovojem zavarovan pred poškodbami. Opremljen je bil s simboli, ki jih je Rahela poznala in vseboval je zadosti možnosti za tvorjenje stavkov. Poleg tega je bil vsestransko uporaben tudi zaradi učnega programa.

Približno dva meseca pozneje smo i-Pad kupili. S pomočjo specialne pedagoginje smo poenostavili zgornjo ploskev, v kateri smo izklopili nekatere simbole. Razen tega pa smo ustvarili še novo stran »ljudje«, na kateri so bile fotografije za Rahelo pomembnih oseb. Tako je Rahela na primer lahko rekla: »Rada bi se igrala z očkom.«

Na začetku ji je bilo najzanimiveje pregledovati simbole. Podobno kot pri njeni knjižici simbolov je hotela vsakič vedeti, katera beseda tiči za sliko in pustila je i-Padu izgovarjati besede drugo za drugo. Če ji je bil zven besede všeč, jo je poslušala večkrat (»kapučino, kapučino, kapučino ...«) Bili smo presenečeni, kako hitro je dojela princip delovanja naprave, da bi se tako dokopala od nadrejenih do podrejenih strani in se spet vrnila na glavni meni.

Na začetku je imela največ težav zaradi okorne fine motorike. S prsti je težko zadela izbrani simbol, ne da bi se pri tem dotaknila še drugega polja. Tako je pogosto pritisnila na simbol besede, ki je sploh ni hotela slišati, kar je sprožilo nejevoljo. Ker z napravo sama še ni zmogla ravnati, smo ji morali pri vodenju rok pomagati. Kljub temu pa ji je bilo ukvarjanje z i-Padom in govorečim jezikom v veliko veselje.

Komunikacijski dnevnik

Rahelin dnevnik

Približno v istem času (pri dveh letih in pol) smo vpeljati dnevnik. Na eni strani smo napisali en do dva kratka stavka, kot na primer »Danes sem bila pri dedku in babici. Z babico sem se žogala.« Zraven je lahko nalepila nalepke: »Rahela«, »babica«, »dedek«, »žoga«. Včasih sva zraven narisali kako sliko ali prilepili fotografski papir, če je bil na obisku kdo, čigar fotografije nismo imeli.

Dnevnik je postal Rahelin stalni spremljevalec. Vedno znova smo ga morali gledati, ga prebirati in poleg kazati kretnje.

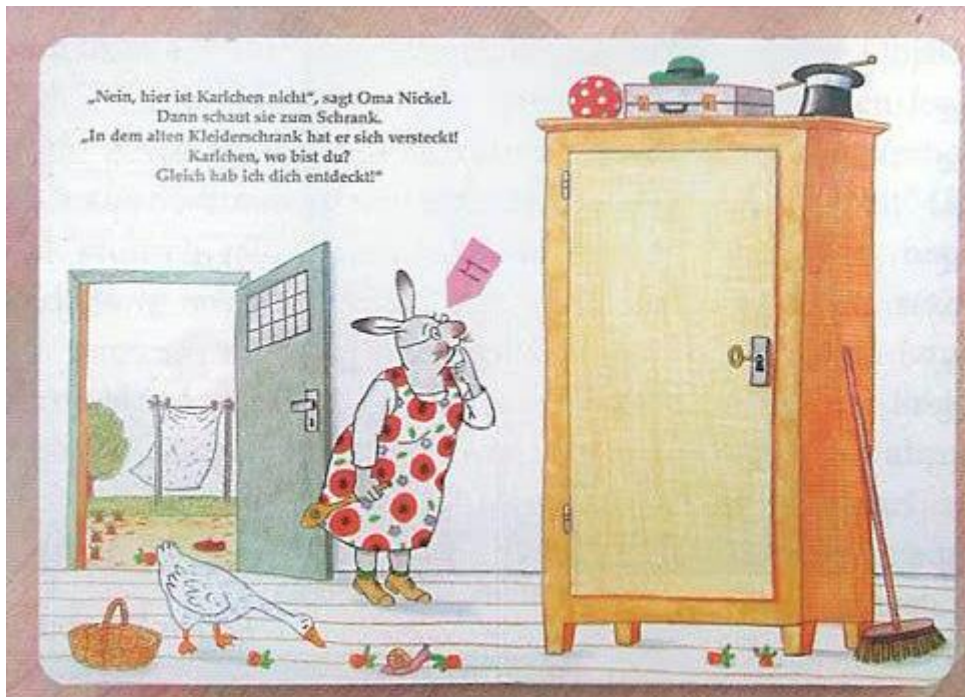
Pred njenim tretjim rojstnim dnevom je s kretnjami poimenovala dnevnik: »Vse moje vse knjige«. Menim, da se je s tem jasno izrazila, kako pomembna ji je bila knjiga – prav njej »ena in vse«.

Spodbujanje glasovnega govora s pomočjo črk

Ko je bila Rahela stara dve leti in deset mesecev, je logopedinja vpeljala velike tiskane črke, ki naj bi podpirale glasovne slike. Rahela je težko tvorila glasove, imela pa je dober vidni spomin. Napisane črke naj bi ji s svojo vizualno spominsko podporo pomagale pri tvorbi glasu. Podobno kot se je pokazalo že pri ravnanju s simboli. Najprej se je naučila prepoznavati črke O, A, M in U in jih izgovarjati. Logopedinja je glasove povezala s kako situacijo, tako da je postala sporazumevalna funkcija jasna. Črko »M« je na primer povezala s kretnjo gladenja trebuha in besedo »slastno«.

Rahelo so črke na začetku zelo navduševale in kmalu je že pokazala, če se je na kak način pojavila njihova oblika. Nekoč je na mizi ostalo okroglo obrobje mokrega kozarca, Rahela je pokazala nanj in rekla »O«. Pri testiranju vida na očesni kliniki je bil simbol, ki naj bi ga prepoznala, krog, ki ga je zdravnica označila za žogo, Rahela pa je zraven izgovorila še »O«.

Po nasvetu logopedinje smo v slikanico lepili govorne oblačke s črkami (na primer razmišljajoč izraz »M«, presenečen vzклик »A«), ki ga je potem Rahela lahko na ustreznem mestu prebrala, in to je počela z velikim veseljem.

Slikanica s prilepljenim »oblačkom« za glas »M«

Opazili smo, da je zdaj glasove izgovarjala bolj tekoče. Nekatere besede, ki jih je izgovarjala že dlje, je zdaj izgovorila brez truda. Glas »M« ji je delal težave dlje, vendar pred njenim tretjim rojstnim dnevom je na moje veliko veselje izgovorila »mama«. Vse izgovorjene besede je spremljala z ustreznimi kretnjami. To je imelo prednost, ker smo tako razumeli, kaj je hotela reči, tudi če je besedo izgovorila nejasno.

Komunikacija v četrtem letu

Ko je bila Rahela stara tri leta, se je v družinskem krogu s pomožnimi sredstvi, predvsem s kretnjami, dobro sporazumevala. Vzporedno s kretnjami je uporabljala tudi glasovni govor.

Ustvarjalna raba besed in kretenj

Tudi če ni imela na voljo nobene znane kretnje, je Rahela poskušala slišano vselej znova sama izraziti. V takem primeru je ustvarjalno sestavila prejšnje kretnje ali pa uporabila besede, ki so zvenele podobno.

Njena vzgojiteljica v vrtcu je bila gospa Fettig. Rahela je pokazala kretnjo za »gospa« in za »fertig (končano)«. Branje slikanice je vselej spremljala s kretnjami. Ko se je pojavil izraz »nicht lieb und nicht putzig (ne ljub in ne srčkan)«, je Rahela za »nicht putzig« pokazala kretnji »nicht putzen« (ne čistiti). Tako smo vedeli, česa ni razumela ali kateri pojmi ji manjkajo. Manjkajočo kretnjo za otroški vrtec je takoj sestavila iz

dveh kretenj »otroci« in »vrt«. Na enak način je sama spontano oblikovala kretnji za bolnišnico iz »bolan« in »hiša«.

Z besednim ustvarjanjem smo imeli vpogled v njen kognitivni napredek. Tu se je pokazala prva ko-potem povezava. Nekoč je na tla namerno stresla drobtine s svojega krožnika. Ko sem jo okarala, je pokazala kretnje: »gospa – očka – čistiti«, kar je pomenilo: gospa Peter, naša čistilka, ki se imenuje kot očka Peter, bo počistila. (Nisem vedela, ali naj se veselim ali naj podvomim v našo vzgojo.)

Petje z rokami

Najbolj sem bila ganjena, ko je Rahela pela z rokami. Glasba je bila od začetka njena velika strast. S pomočjo kretenj je lahko pela sama in to celo brez glasbe. Pogosto je sedela pred ogledalom in »kretala« pesem drugo za drugo, tako da smo po zaporedju uporabljenih kretenj lahko uganili, katero pesem poje. Poznala je preko sto (!) pesmi. To je lahko predano počela celo uro. V tistem času je bilo to veliko več, kot so bile njene zmožnosti glasovnega govora.

Sporazumevanje v otroškem vrtcu

Pri treh letih je prišla Rahela v lokalni otroški vrtec kot edini otrok z motnjo v razvoju. Čeprav je bila skupina majhna in za otroški vrtec prav mirna, je bilo za Rahelo v začetku težko. Nihala je med navdušenostjo in prestrašenostjo zaradi obilice novih dražljajev. Prvih deset tednov sem bila z njo v vrtcu, ker na začetku zanjo še niso našli spremljajoče pomočnice.

Rahela je druge otroke na začetku zanimala in zanimali so se tudi za kretnje, ki smo jim jih pokazali. Nekateri so me vprašali, kako Rahela z rokami pove to ali to, toda težko jim je bilo pojasniti, da lahko sami vprašajo Rahelo, predvsem zato, ker se je pogosto zadržano obrnila stran ali molčala. Tako so otroci kmalu izgubili zanimanje zanjo. Spadala je sicer v skupino in so jo pogrešali, če je manjkala, toda govorili so bolj o njej kot z njo. Tudi skupna igra, če ni bilo posebnih navodil, ni prišla v poštev.

Vzgojiteljice so jo želele obravnavati »tako normalno, kot je bilo možno«, in se zaradi tega tudi niso bile pripravljene ukvarjati s kretnjami. Nekatere so mislile, da bo kmalu spregovorila in to bi s tujejezičnimi otroki tudi šlo. Nekatere so se naučile nekaj pomembnih kretenj kot na primer »mama« ali »domov«.

Predvsem so se zanašale na pozneje najdeno spremljevalko, sedemnajstletno praktikantko, ki naj bi jo naučila kretenj, da bi vzgojiteljicam potem lahko prevajala. Ko je prišla Nora na prakso, se je s tem na srečo tudi strinjala, česar smo bili zelo veseli. Predstavila sem ji skromni besedni zaklad kretenj, tako da je Rahelo hitro razumela. Rahela se je z Noro spoprijateljila in bila vidno olajšana, da je bil tam nekdo, ki jo je razumel. Od takrat mi z Rahelo ni bilo več treba ostajati v vrtcu. Lahko se je sporazumevala z drugimi, kar je bil pomemben dejavnik varnosti v tujem okolju.

Da bi nekako le lahko prišla v stik tudi z drugimi otroki, smo poskusili uporabiti knjižico simbolov. Vendar bi po mojem mnenju potrebovali strokovnjaka, ki bi vpeljal vse udeležence v podporno komunikacijo in bi spremljal ta proces. Na žalost je bila specialna pedagoginja navzoča v skupini le 90 minut na teden. Tako se je pozneje izjalovil tudi poskus z iPad-om in dnevnikom, ker je vzgojiteljica menila, da je preobremenjena, da bi se s tem spoprijela.

Ko so nekoč Rahela s specialno pedagoginjo in drugi otroci skupaj pogledali njen dnevnik, je ta otroke zelo zanimal in Rahela je vidno uživala, ker je spadala zraven. Žal pa v vrtčevski rutini to ni dobilo stalnega mesta. Tako je bila sprva Nora edina oseba v prvem vrtčevskem letu, s katero je imela Rahela stik, in temu primeren je bil prehod v naslednje leto brez spremljevalke.

Četrty obisk v svetovalnici za podporne kretnje

Raba kretenj v otroškem vrtcu

Naš naslednji obisk posvetovalnice je bil še v fazi, ko se nam je zdelo, da se Rahela še privaja na vrtec, in prej opisanih težav še nismo videli tako jasno, da bi postale tema pogovora.

Sporazumevanje s kretnjami se je v tistem trenutku šele dobro začelo in Nora je prišla z nami v posvetovalnico. Pogovarjali smo se o tem, da bi vzgojiteljico seznanili s pomenom kretenj v vrtcu. Dogovorili smo se, kako in kdaj bi lahko Nora posamezne kretnje posredovala drugim otrokom, na primer tako, da bi s kretnjami ponazarjala pesmice ali pa pri predhodnem branju ali igri (ko bi rekla in pokazala »še enkrat«, »konec«). Pozneje se je izkazalo, da so bili ti dogodki le redki, saj sta se Nora in Rahela večinoma igrali sami.

Raba dnevnika v vrtcu

Tudi o dnevniku smo se pogovarjali. Svetovalki sta predlagali, da bi Nora podatke lahko vnašala direktno v dnevnik ali pa mi na listkih sporočala o dejavnostih in dosežkih v vrtcu, tako da bi se popoldne lahko doma o tistem pogovarjali. Na žalost se je v vsakdanjih okoliščinah tudi ta poskus izjalovil. Nora je le redko našla čas, da je napisala listek, ker je bila Rahela na začetku v vrtcu le dve uri in pol, Nora pa je bila na koncu dopoldneva zaposlena z razdeljevanjem kosila.

Ravnanje z iPadom in raba v vrtcu

Pri Rahelinem sporazumevanju doma je šlo predvsem za to, kako bi iPad bolje izkoristili. Razmišljali smo o tem, kako bi ji olajšali ciljno izbiro polja, ker je imela s tem težave. Poskusili smo uporabiti mrežo za vodenje prsta ali pa rabo rokavice z odrezanim prstom. Tudi stajalo za postavitve iPada bi ji morda olajšalo zadeti izbrano polje. Po nasvetu svetovalk naj bi izdelali spletno stran z aplikacijo posebej za vrtec. Ta naj bi vsebovala fotografije oseb iz vrtca in vnaprej izdelane izreke, kot na primer: »je moj prijatelj«, »z menoj se je igral«, »imel je rojstni dan«, kot tudi povezavo s tipičnimi vrtčevskimi dejavnostmi in igrami (na primer igre s stoli v krogu).

Razvoj sporazumevanja s pomočjo iPada

V času, ki je sledil, smo se bolj in bolj ukvarjali z iPadom. Rahela je postajala čedalje spretnjša pri izbiri polja, še prej pa smo si priskrbeli mrežo za vodenje prstov. Učila se je predvsem z dvema drugima aplikacijama z večjimi polji, iPad pa smo podložili s knjigo, da je bil nameščen poševno.

Rahela uporablja iPad

Spletna stran »Otroški vrtec« na iPadu

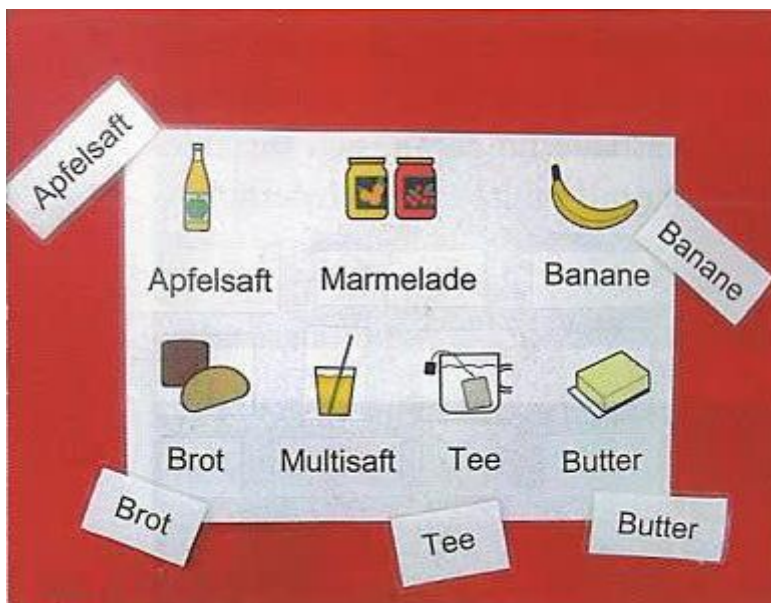
Na vrtčevski spletni strani se je počutila zelo dobro. Pogosto jo je odpirala in kmalu tvorila stavke kot »Igrala sem se z Lili v bazenu z žogicami.« »Igrala sem se.« (izražanje z uporabo glagola v pretekliku) »z« (kot sestavina spletne strani Ljudje), »Lili« (fotografije otrok iz vrtca), »v bazenu z žogicami« (čvrsta formulacija). To se je zgodilo že pri knjižici s simboli, vendar samo v določenem času pripovedovanja in na domači zofi in ne pri vsakdanji komunikaciji. Tu pa je uporabila še kretnje in tudi čedalje več glasov.

Vseeno pa smo čutili, da je iPad pomemben za njen jezikovni napredek. V naši navzočnosti se je učila oblikovati popolne stavke, na primer tudi s predlogi, kar je pozneje pravilno prenesla v glasovni govor.

IPad ji je koristil predvsem pri širjenju besednega zaklada. Zelo vztrajno je ponavljala različne besede. Sama je našla ustrezne besede na različnih ravneh programa. Pozneje je vadila izgovarjavo, tako da je besede preprosto za kom ponavljala ali jih izgovarjala s kom skupaj.

Nadaljnji koraki v glasovnem govoru – »zgodnje branje«

Ko je bila Rahela stara tri leta in pol, smo doma začeli z »zgodnjim branjem« po celostni metodi. Pri tem gre za spoznavanje celih besed kot simbolne slike za besedilo. Upali smo, da bi Raheli besede lahko pomagale kot vizualna spominska podpora pri tvorjenju glasov. Uporabili smo Rahelino predznanje s simboli in njeno zanimanje za črke. Karte s simboli smo kombinirali s kartami besed. Tako se je Rahela s pomočjo simbolov učila tudi besed. S tem je imela veliko veselje in pogosto je sama od sebe posegla po besednih kartah in zahtevala bralno uro. Na začetku smo uporabljali besede, ki jih je že lahko izgovorila, pozneje smo dodajali težje besede, na primer »marmelada«.

Rahelin namizni set s simboli in besednimi kartami

Pozneje se je pokazalo, da je dobro besede najprej razstaviti na zloge in pri tem ploskati. Presenetljivo je bilo, da je Rahela potem te težke besede najprej lahko izgovorila le ob branju, medtem ko je brez napisanih besed prišla ven samo »glasovna solata«. Postopoma je začela besede razločno izgovarjati tudi brez

besednih kart. V zvezi s tem se spomnim namiznega seta s pomembnimi simboli zajtrka, ki smo ga pred časom dobili od naših svetovalk. Set s simboli smo zdaj dopolnili z napisanimi besedami in Rahela se je pri zajtrku učila izgovarjati »maslo«, »jabolčni sok«, »sadni sok«.

»Govoreči svinčnik« in preboj glasovnega govora

Ko je bila Rahela stara tri leta in devet mesecev, sem v neki trgovini zagledala »Anybook Reader«, govorečo napravo v obliki svinčnika. Majhne nalepke lahko govorijo s pomočjo svinčnika. S svinčnikom se oplazi nalepko in nagovorjeno sporočilo se predvaja. Spomnila sem se, da nam je v posvetovalnici neka deklica s takim svinčnikom pokazala svoj dnevnik. Menila sem, da bi bila to lahko dobra dopolnitev Rahelinega dnevnika. Dnevniku smo tako dodali nalepke s primernimi sporočili, na primer: »Danes je bil v vrtcu lep dan. Izdelovali smo lučke«. Učinek je bil veličasten. Z »govorečim svinčnikom« je prišlo do preboja glasovnega govora. Rahelo smo kmalu komaj še ločili od dnevnika, svinčnik pa je bil ure dolgo v rabi. Tako je spet in spet poslušala svoje doživljanje in poskušala sočasno izgovarjati besedilo.

Zdaj je vsak dan zahtevala, naj ji pišem v njen dnevnik, sčasoma pa sva se za nalepke dogovarjali skupaj. Rahela je pri nekem pogovoru povedala besede, ki jih je že lahko sama izgovorila in mi že kmalu tudi narekovala, kaj naj napišem. Nekoč je sedela pri mizi brez dnevnika, medtem ko sem jaz kuhala. Slišala sem jo govoriti predse. Ob natančnem poslušanju sem prepoznala besedilo iz njenega dnevnika, ki ga je govorila na pamet. Ko se je svinčnik prvič pokvaril in smo morali shajati nekaj časa brez njega, je Rahela vse stare strani svojega dnevnika »brala« na pamet.

Branje dnevnika z »govorečim svinčnikom«

Komunikacija v petem letu

Ko je bila Rahela stara štiri leta, je izgovarjala vse glasove. Včasih bolj razumljivo, pogosto tudi manj. Logopedinja in branje sta ji pomagala, da je postal izgovor jasnejši. Žal pa je bil krog oseb, s katerimi je Rahela lahko komunicirala, enako majhen kot prej. Da bi jo razumel in prišel z njo v stik, si moral imeti nekaj potrpljenja in se spustiti na njen poseben način govorjenja. Za otroke v vrtcu je bilo to še pretežko. Toda upali smo, da ne bo izgubila poguma in se bo učila, da bi pritegnila pozornost.

»Zgodnje branje« ji je bilo v tako veselje, da je pogosto zahtevala: »Več besed! Več besed!« Pri tem je glasno pojoč plesala po sobi. Pri približno štirih letih in pol smo ji poleg »zgodnjega branja« dodatno ponudili še zlogovno metodo, ki jo uporabljajo na nekaterih osnovnih šolah in s katero je imela naša prijateljica specialna pedagoginja dobre izkušnje. S to metodo je Rahela lahko samostojno razvozlavala napisane besede, tako da jih je razstavljala na zloge. Kmalu je brala krajše vsakdanje besede kot na primer »bio« na steklenici jabolčnega soka ali »bio-dent« skupaj »biodent« na tubi zobne kreme. Pri tem je prepoznavala nekatere besede po celostni metodi. Rekla je na primer: »Tu stoji babica.«

Še zmeraj je v nekaterih okoliščinah vzporedno z glasovnim govorom uporabljala kretnje. Zlasti, če je bila nekoliko zadržana, je kretnje rabila, da bi »šepetala«. S kretnjo kot namigom si je pomagala tudi takrat, ko je nismo razumeli. Če je sama listala po slikanici, je na pamet govorila besedilo in posamezne besede pospremila še s kretnjo.

Vaja v branju z »zlogovnim lotom«

Ko je некоč v vrtcu sodelovala pri nekem cirkuškem projektu in je po svojem nastopu stekla po cirkuški areni, se je videlo, kako med publiko išče in s kretnjo kliče »mama«, kajti klicanja se zaradi hrupa ne bi slišalo.

Nadaljnji jezikovni razvoj v šestem letu starosti

Pri petih letih je Rahela govorila večinoma dobro razumljivo in pogosto v popolnih stavkih, kot na primer: »Mama, pridi, prosim!« ali »Mama, mi lahko pomagaš?« Uporabljala je členke, predloge, veznike in oblikovala povedi. Presenetljivo pogosto ji je uspela že pravilna slovnična oblika, kar je bila verjetno posledica tega, da je s tvorjenjem stavkov začela že zgodaj, s kretnjami. Neoč je stala pred stolom na pručki, da bi dosegla kavni avtomat, s katerim je že znala ravnati. Glasno je razmišljala: »Najprej moram splezati gor, potem naredim kavo za mamo.« Drugič je opazovala hrbtno stran neke knjižice, na kateri so bile naslovnice naslednjih knjižic, in mi rekla: »Pet jih imamo, treh nimamo.«

Lastna besedila

Kakšno veselje ji pripravlja ukvarjanje z jezikom, kaže tudi to, kako ustvarjalno je ravnala z glasovnim govorom. Tako si je na primer vedno znova izmišljala nove kitice znanih pesmic. Iz neke uspavanke z besedilom »Vsi oči zaprimo, spimo zdaj vso noč« je pri kosilu na hitro ustvarila novo kitico: »Vsi oči zaprimo, zdaj testenine v juhi jemo«. Rada je improvizirala pri uri klavirja in govorila v ritmu vrstice besedila, ki ga je sama ustvarila. To je od časa do časa zvenelo celo poetično. »Dežuje, dežuje, tako listi padajo z drevesa in dež kmalu preneha.«

Njen dnevnik ji pomeni vse. Narekuje mi cele odlomke, ki jih moram potem napisati. Vsak dan ga ima v rokah in se s svojimi doživljali ukvarja zelo vztrajno. Večkrat pleše s svojo kolebnico in zraven na pamet govori besedila iz svojega dnevnika. Zdi se, da se jezika pri njej ne da ločiti od glasbe in ritma.

Napredek pri branju in igriva predpriprava na šolo

Tudi pri branju je v tem letu dosegla napredek. Pri petih letih je z velikim veseljem igrala zlogovni loto z dvema ali tremi naključnimi zlogi, kot na primer »kukila« ali »bodumi«, pri čemer se je veliko hihitala ali komentirala: »Kakšna neumnost, bedarija«. Ena najljubših iger na sprehodih do zdaj je bilo branje avtomobilskih oznak, tudi če je še tako težko sestavila zaporedje črk. V tem času je odkrila tudi igro z vzglasji. Tako smo na primer imenovali izmenično besede, ki se začenjajo z določeno črko: K kot »kenguru«, K kot »kokoš«, K kot »kaša«. To igro je pozneje samostojno razširila na začetne zloge: »Ml kot miza ali milo«.

Pri približno petih letih in treh mesecih je že brala kratke stavke z razmišljanjem, kot na primer »Žogo pobarvaj rdeče« ali »Rahela in mama gresta v živalski vrt«. Pri branju daljših besed je koristilo, če so bili zlogi različno obarvani. Tako je besede lahko prebirala po zlogih. Ko je pri skoraj šestih letih jeseni 2016 prišla v šolo, je lahko samostojno prebrala voščilnico starih staršev.

Povzetek

Gledano nazaj smo zelo hvaležni in veseli, da smo imeli možnost spoznati vso podporno komunikacijo in vedno znova dobiti podporo in konkretne nasvete. Brez podporne komunikacije Rahela gotovo ne bi tako govorila, kot govori danes. Tako je že zgodaj dobila veselje do jezika in je zdaj na poti, da se začne učiti pisanja in branja. Rahela je zelo zadovoljen otrok, kar pripisujemo tudi temu, da se je s pomočjo kretenj lahko učila že zgodaj, razumljivo izrazila svoje potrebe, kot tudi da smo jo razumeli in se na njene potrebe odzivali.

Toda kdor misli, da je na šolskem dvorišču klepetala z drugimi otroki, se moti. Rahela je v večjih družbah večinoma opazovalka in lahko v skupini ves dan molči, tako da že marsikdo misli, da sploh ne govori. Toda to je prej v njeni introvertirani naravi kot pa v sposobnosti govorjenja. Zame je pomembno predvsem to, da našega tihega otroka nismo podcenjevali in ji, tudi če v izražanju ni bila pogumna, dali na voljo vse možnosti komunikacije in močno verjeli v njene sposobnosti.

Prevod: Tereza Žerdin

Jezikovni pregled: Vida Vybihal Vurnik

Skupina za nemški jezik z mentorico Vido Danico Belšak pri Univerzi za tretje življenjsko obdobje